

A BIRTOKOS SZEMÉLYRAGOK ÉS FUNKCIÓIK AZ ŐSPERMIBEN

CSÚCS SÁNDOR

A magyar nyelvű szakirodalomban a tárgyalandó nyelvi elemeket birtokos személyjeleknek is nevezik. Ez az elnevezés azon a – tudomáson szerint Antal Lászlótól származó – distinkción alapul, hogy jelnek nevezik azt a toldalékot, amely után még állhat rag, ragnak pedig azt, amely után más toldalék nem állhat. Ez a meghatározás azonban a rokon nyelvekre nem érvényes, mert pl. a finnben $Cx+Px$ a sorrend, a permi nyelvekben pedig meghatározott szabályok szerint mind a kétféle sorrend lehetséges. Ezért finnugor szempontból indokolt a hagyományos elnevezés, hiszen az igei személyjelölőket is ragoknak nevezzük, márpedig az igei és a névszói személyjelölők eredetüket és funkciójukat tekintve legalábbis részben azonosak.

Az őspermi alaktani rendszer rekunstruálásakor az alábbi módszertani elveket alkalmaztam:

1. A permi alapnyelv (= őspermi, a továbbiakban PP) rekonstrukciójakor két irányból kell elindulnunk. Egyrészt a mai permi nyelvek (a votják és a zürjén), másrészt a finnugor alapnyelv felől. A kétféle megközelítés eredményeinek összeegyeztethetőknek kell lenniük.

2. Toldalékmorfémák esetében mind a hangalak, mind a funkció (jelentés) rekonstruálandó.

3. Ha egy nyelvi elem/funkció/szabály mindkét permi nyelvben megvan, és nem bizonyítható, hogy a nyelvek különletében történt külső hatás vagy párhuzamos fejlődés eredménye, akkor az őspermire is rekonstruálandó.

A mai permi nyelvekben a birtokos személyragok változatos funkciókat tölthetnek be:

1) a birtoklás kifejezése: VT (= votják) *vale* 'lovam', *gurtam* 'otthonomba(n)', *anajezi veram* 'anyjának mondta', *minam niljosj van', kuiñ* 'nekem lányaim van(nak), három', *kitsj ton pinaljoste ponid* 'hová te a gyermekeidet tetted', ZR (= zürjén) *stariklen turunjs* 'az öreg szénája', *piej* 'fiam', *kerkanjd* 'házatok', *gortas* 'otthonába(n)', *gécjíd pijs juale batjislj* 'egyszer a fiú kérdezi az apjától'

2) megszólítás (ebben a funkcióban csak $PxSg1$ használatos): VT *iz, iz gjdike!* 'aludj, aludj galambocskám!', *ton, čeber apaje!* 'te, szépséges nővérem!', ZR *ok, piej, piej!* 'ó, fiacskám, fiacskám!', *d'ede, d'ede!* 'nagyapám, nagyapám!'

3) determinálás (Ebben a funkcióban a $PxSg2$ és $PxSg3$ használatos. A votjákban, az ebben a funkcióban ritkább 2. személyű alakok az érzelmi közelség árnyalatát is

hordozzák. A zürjénben a 2. személyű alak azt fejezi ki, hogy a szóbanforgó dolog a beszélőhöz és/vagy a hallgatóhoz valamilyen szempontból közel áll (beszéltek róla, ismerik, jártak már ott stb.). A PxSg3 stilisztikailag közömbös, egyszerű ténymegállapítást fejez ki.)

– PxSg2: VT *vatiškiz šundijed tel' šeri* 'elbűjt a nap(ocska) az erdő mögé', ZR *verad limjid šilema nin* 'az erdőben a hó elolvadt már', *ilišanid tenę eg tęd* 'a távolból téged nem ismertelek fel', *mukędįd lun ni voj oz tędli, vek użalę* 'a másik se napot, se éjt nem ismer, mindig dolgozik'

– PxSg3: VT *odigze vue ponem* 'az egyiket vízbe tette', *kunokajez leżem kęlini* 'a házigazda engedte éjszakázni', *so murt kęlini tubem polat'az* 'az ember éjszakázni felmászott az ágyra', *solį diriz vuem peras' baštini* 'neki az ideje eljött feleség(et) venni', ZR *bat'is pişę įstas nażęvitiņi* 'az apa a fiát elküldi pénzt keresni'

4) határozott tárgy kifejezése (csak PxSg3, ha a tárgy nem névmás és nem személyragozott): VT *kin so tipijez pogirtoz....* 'aki ezt a tölgyet kidönti...', ZR *siję so kęćęs liįjema* 'ő, lám, a nyulat lelőtte'

5) személy kifejezése

– névmásokon: VT *tiņid* 'neked', *aćim* '(én) magam', *og-ogmiļi* 'mi egymásnak', *kwińnazi* 'ők hárman', *vanđi* 'ti mindnyájan', ZR *tenid* 'neked', *aćim* '(én) magam', *męda-mędņiņę* 'ti egymást', *kiknannim* 'mi ketten', *stavnid* 'ti mindnyájan'

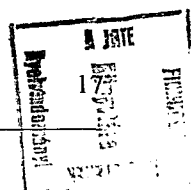
– névutókon: VT *viļam, viļad, viļaz* 'rám, rád, rá', ZR *me viļam* 'rajtam', *te dinad* 'tehozzád', *peļpom viļas* 'a vállán'

– igeneveken: VT *ażįi mon kiįsi ponemde* 'láttam én, hová tetted (tevésedet)', *soje adįeme pote* 'őt meglátogatni akarom (meglátogatásom kijön)', *tau liķtemed ponna* 'köszönjük, hogy eljöttél (köszönet eljöveteledért)', *todmatskemmili şumpotiško* 'megismerkedésünknek örülök', *bertikum mon kuż šuresęz ortći* 'hazatértemkor én hosszú utat tettem meg', *žad'itożam użaj* 'elfáradásomig dolgoztam', ZR *dugđi vinatę junid/juni* 'hagyd abba a pálinkát inni', *te verę munigenid ażyli siįę* 'te erdőbe mentedben láttad őt', *peļ kuvtęjis użalis* 'a nagyapa haláláig dolgozott', KP *me ażyivi siįę verę munikam* 'én láttam őt erdőbe mentemben', KP *pukavtęńńan* 'ültömben'

6) Eredetüket tekintve birtokos személyragok az igék perfektumának egyes végződése is: VT Sg2 *mįnemed* 'mentél', Sg3 *mįnemez* 'ment', ZR Sg2 *šetęmįd* 'adtál', Pl2 *šetęmņid* 'adtatok'

Mint a felsorolt példákból látható a mai permi nyelvekben nemcsak a birtoklás kifejezésére használatosak a birtokos személyragok. Sőt, a zürjénből arra is van példa, hogy a birtoklást kifejező szerkezetből elmarad a személyrag: *siļęn veli et'i pi* 'neki volt egy fia'. Érdeemes lenne megvizsgálni, hogy a birtokos személyragok milyen gyakorisággal fordulnak elő az egyes funkciókban a mai permi nyelvekben.

A korábban kifejtett módszertani elvnek megfelelően az őspermiben a birtokos személyragoknak az alábbi funkciói lehettek: birtoklás kifejezése, megszólítás, determinálás, a határozott tárgy kifejezése, személy kifejezése (névmásokon, névutókon és igeneveken). Az eredeti funkció természetesen a birtokos személyének kifejezése volt. Ebből alakult ki a megszólító, a determináló és az általános személyt kifejező funkció.

Lehetséges, sőt valószínű, hogy ezek a másodlagos funkciók már az U/FU alapnyelvben kialakultak vagy kialakulóban voltak. Mivel a birtokos személyragos alakok már eleve határozottak voltak (hiszen éppen azt közölték, hogy kié a szóbanforgó dolog), alkalmasak voltak az általános determináló szerepre, amelyből az őspermiben alakult ki a határozott tárgyat jelölő funkció. Erre a funkcióbővülésre azért volt szükség, mert az őspermiben az eredeti *-m tárgyrag lekopott, a helyén megmaradt eredeti tövéghangzó pedig azért nem vehette át a tárgy funkcióját, mert foglalt volt: már korábban átvette más lekopott mássalhangzó-elemű végződés (illativus, PxSg1) szerepét.

Vizsgáljuk meg ezek után a birtokos személyragok hangalakját. A mai permi nyelvekben (és nyelvjárásaikban) az alábbi paradigmákat találjuk:

zürjén	votják		
<i>pi</i> 'fiú'	<i>eš</i> 'barát'	<i>busi</i> 'mező'	<i>ki</i> 'kéz'
Sg.			
<i>piej</i>	<i>eše</i>	<i>busije</i>	<i>kij</i>
<i>piid</i>	<i>ešed</i>	<i>busijed</i>	<i>kijid</i>
<i>piis</i>	<i>ešez</i>	<i>busijez</i>	<i>kijiz</i>
Pl.			
<i>pinim</i>	<i>ešmi</i>	<i>busimi</i>	<i>kimj</i>
<i>pinid</i>	<i>ešti</i>	<i>busidi</i>	<i>kidi</i>
<i>pinis</i>	<i>ešši</i>	<i>busizi</i>	<i>kizi</i>

A birtok többes számát mindkét nyelv az abszolút deklinációban is használatos -jas, -jos többes jellel fejezi ki, pl. ZR *vev-jas-ej* 'lovaim', VT *eš-jos-i* 'barátaim'. Mint a példákban is kiolvasható, a votjában a -ti, -ši allomorfok zöngétlen mássalhangzó után állnak, a -j- kezdetű alakokat pedig magánhangzó után használják. A Sg. -i, -id, -iz végzések a szavak meghatározott csoportjaihoz (pl. testrészcsoportok és rokonságnévek, időt jelentő szavak stb.) járulnak, kivételekkel. A többi főnév esetében az -e-t tartalmazó allomorfokat használják.

A birtokos személyragok az uráli kor korai szakaszában a megfelelő személyes névmásokból agglutinálódtak. Az uráli kor végén tehát a birtokos személyragoknak három számot (Sg., Du., Pl.) és három személyt tartalmazó rendszerével számolhatunk. A Du. alakokkal a továbbiakban nem foglalkozom, mivel a permi nyelvekben nincs semmi nyomuk. Az uráli-finnugor alapnyelvre a bennünket érdeklő birtokos személyragokat így rekonstruálhatjuk:

Sg.	-m3	Pl.	-m3k
	-t3		-t3k
	-s3		-s3k

Feltehető ezen kívül egy -n(3) alakú birtoktöbbesítő jel, amelyik megelőzte a birtokos személyragokat. A suffixumkezdő mássalhangzók tekintetében teljes az egyetértés a kutatók között, de eltérők a vélemények a magánhangzó és a többes jel minőségét illetően. Többnyire bizonytalan hangszínt magánhangzót rekonstruálnak (Hajdú Péter

-e-t), többes jelként pedig -k, -i, -n szerepelhet. Szuffixális magánhangzóként eleve csak -e, -ä, -a jöhet számításba, mivel az alapnyelvben csak ezek állhattak az első szótagnál hátrább. Mivel a szuffixális magánhangzónak jelentés-megkülönböztető szerepe nem volt és az alapnyelvben határozottan érvényesült a magánhangzó-harmónia, azt tartom a legvalószínűbbnek, hogy a szuffixális magánhangzó a második szótag magánhangzójához igazodott. Később a rendszer úgy módosult, hogy a különböző magánhangzók különböző személyekhez kötődtek. Így magyarázható, hogy a korai ősfinnre a Sg.-Du. 1. és 2. személyben -e, a többi személyben -a/-ä rekonstruálható (I. Korhonen 1981: 244). Ez a kettősség kialakult (vagy megmaradt) a permi nyelvekben is.

Az ősspermi kor kezdetére az alábbi rendszer rekonstruálható (I. Rédei 1988: 384):

Egy birtok	Sg.	-m3	Pl.	-m3k
		-t3		-t3k
		-s3		-s3k
Több birtok	Sg.	-n3m3	Pl.	-n3m3k
		-n3t3		-n3t3k
		-n3s3		-n3s3k

Lehetséges, hogy az egyes szám 1. (esetleg 2. és 3.) személyben már ekkor állandósult az -e, míg a többiben illeszkedő -a/-ä állhatott, továbbá, hogy a több birtokot jelölő alakoknak egy szótagos változatai is voltak (pl. -nm3 stb.), hiszen ekkor a főnevek még mind magánhangzóra végződtek, tehát a második nyílt szótag magánhangzója kieshetett.

Az ősspermi kor egyik legfontosabb hangváltozása a szóvégek erős lekopása volt. Ez a tendencia a szuffixumokat is érintette. Lekoptak a szóvégi magánhangzók, majd lekopott a szóvégi, illetve a szóvégre került -k is. Ennek következtében az egy birtokot jelölő egyes számú alakok morfológiailag átstrukturálódtak: az abszolút ragozású alakokban lekopott tövégi magánhangzó itt a kiejtés megkönnyítésére megmaradt és a birtokos személyrag részévé vált, annyira, hogy az újonnan keletkezett magánhangzóra végződő szavakban is ezeket az alakokat kezdték el használni. Pl. *nił3-d3 > *nił3-d > VT, ZR *nił-id* 'lányod', *ki-id* 'kezed'.

Lekopott továbbá a szóvégre került egyes szám első személyt jelölő *-m. Ennek következtében az egyes szám első személyt az ekkorra már biztosan *-e-ként állandósult eredeti tövéghangzó fejezte ki. Az eredetileg illeszkedő szuffixális -a/ -ä -a-vá olvadt össze, mivel a magánhangzó-harmónia és -illeszkedés az ősspermiben az erős lekopás és az első szótagi magánhangzó-rendszer jelentős átalakulása miatt megszűnt. (Megjegyzendő, hogy az eredeti *-ä az első szótagban is -a-vá vált. A két tendencia bizonyára kölcsönösen erősítette egymást.) Az így keletkezett *-a később, de még az ősspermiben -i-vé zárult.

Erre a korszakra tehető a 2. és 3. személyű alakok zöngés mássalhangzót tartalmazó allomorfjainak kialakulása is. Ezt az ősspermiben lejátszódott elég erős zöngésülési tendencia ismeretében természetesnek tekinthetjük.

Az ősspermi kor közepe táján a rendszer ilyen lehetett:

Egy birtok	Sg.	-e	Pl.	-m _i
		-i _t /-i _d		-ti/-d _i
		-is/-iz		-si/-zi
Több birtok	Sg.	-ne	Pl.	-ni _m i
		-ni _t /-ni _d		-ni _{ti} /-ni _d i
		-nis/-niz		-ni _{si} /-ni _{zi}

Elképzelhető, hogy az -i- helyén ekkor még -a- volt. A 2. és 3. személyben még valószínűleg szabadon váltakoztak a zöngétlen, illetve zöngés mássalhangzós alakok.

Az eredeti finnugor többesjel már az ősspermi kor elején eltűnt, sőt egyes vélemények szerint (l. pl. Rédei 1988: 380) a permi nyelvek előzményében nem is volt meg. Az ősspermi korban önálló szóból kialakult testes, és ezért nagy kommunikatív erővel rendelkező *-jas többesjelet először csak az abszolút deklinációban használták, később azonban analógiásan és említett kommunikatív erejének is köszönhetően benyomult a birtokos személyragozásba is a több birtok jelölésére. Ennek következtében az ősspermi kor végére egy bonyolult, azonos funkciójú alakokat is tartalmazó, és éppen ezért instabil rendszer jött létre. Pl. a többes 2. személyben:

*ni _l -d _i	‘lányotok’
*ni _l -jas-t _i	‘lányaitok’
*ni _l -ni _d i	‘lányaitok’
*ni _l -jas-ni _d i	‘lányaitok’

A birtok többségét tehát kifejezhette a régi *-n és az újabb *-jas jel, sőt a kettő együtt is. Ez a rendszer sokáig így nem maradhatott fenn. Mivel a birtok többes számának jelölését az új suffixum vette át, a *ni_l-ni_di alak jelentése analógiásan ‘lányotok’-ra változott. Az ősspermi felbomlása után a votjában az első két alak maradt meg, a zürjében pedig a második kettő, immár feleslegessé vált végmagánhangzóját elvesztve. Az eredeti egy birtokost és több birtokot jelentő alakok egyik permi nyelvben sem maradtak meg (másként Rédei 1988: 384).

A két permi nyelv külön életében lezajlott változások közé tartozik még, hogy a zürjében az egyes szám 1. személyű alak *-e-je -e-vé velarizálódott és egy eredetileg kicsinyítő képzőként funkcionáló -j járult hozzá, illetve hogy a votjában az egyes szám mindhárom személyében kettős (-e-s és -i-s) allomorfok alakultak ki és meg is maradtak. A két magánhangzó között tehát eldöntetlen maradt a küzdelem, bár ha a használat gyakoriságát is figyelembe vesszük, akkor inkább az -e látszik győztesnek. A jelenség mindenestre további kutatásra érdemes.

Ami a mássalhangzókat illeti, többnyire a zöngés variánsok maradtak meg. A votják Pl. -ti/-si allomorfok progresszív asszimilációnak köszönhetik megmaradásukat. Nem világos, hogy az eléggé erős zöngésülési tendencia ellenére miért maradt meg a zürjében a 3. személyben (az igeragozáshoz hasonlóan) a rendszerből kilógó zöngétlen -s.

Az eddig elmondottak a főnevek nominatívusi alakjára érvényesek. A függő esetek többségében ugyanezek a birtokos személyragok használatosak, néhány esetben

azonban ezektől eltérő alakok alakultak ki, amelyek összefüggésben vannak az esetragok (Cx) és a birtokos személyragok (Px) sorrendjével. Ráadásul néhány esetben az esetragok alakja is eltér az abszolút ragozásban használttól. Mindezeket figyelembe véve a tárgyalta végzódéseket négy csoportba oszthatjuk.

1. csoport: A változatlan formájú esetrag a nominativusi Px-hez kapcsolódik. Idetartozik a VT genitivus, ablativus, dativus, caritivus, adverbialis, approximativus és terminativus, valamint a ZR genitivus, ablativus, dativus, comitativus, consecutivus, a caritivus Sg1–3, az approximativus Sg1, Pl2–3 alakjai és az egressivus Sg1 alakja.. Például:

VT genitivus	<i>-e-len</i>	ZR dativus	<i>-ej-li</i>
	<i>-ed-len</i>		<i>-id-li</i>
	<i>-ez-len</i>		<i>-is-li</i>
	<i>-m_i-len</i>		<i>-n_{im}-li</i>
	<i>-d_i-len/-t_i-len</i>		<i>-n_{id}-li</i>
	<i>-z_i-len/-s_i-len</i>		<i>-n_{is}-li</i>

2. csoport: A szótövet a változatlan formájú esetrag követi, ezt pedig a Px. Ebben a csoportban a PxSg1 végződése *-m*, a többi személyben legfeljebb a szuffixális magánhangzó változik. Idetartozik: VT instrumentális, transitívus, egressívus és terminatívus, ZR terminatívus, transitívus, prosecutívus, caritivus Pl, approximativus Sg2–3, Pl1 és egressívus Sg2–3, Pl.

Például:

VT egressívus	<i>-išen-im</i>	ZR egressívus	<i>(-ej-šań)</i>
	<i>-išen-id</i>		<i>-šań-id</i>
	<i>-išen-iz</i>		<i>-šań-is</i>
	<i>-išen-imi</i>		<i>-šań-nim</i>
	<i>-išen-idi</i>		<i>-šań-nid</i>
	<i>-išen-izi</i>		<i>-šań-nis</i>

3. csoport: Ebbe a csoportba csak a VT, ZR accusativus tartozik. A sorrend itt Px+Cx, de leíró szempontból ezeknek a végzódéseknek a szegmentálása nem egyszerű, mivel az eredeti *-m* accusativus rag lekopott és funkcióját a tövéghangzó, illetve más elemek vették át. A paradigma:

VT	<i>-me</i>	<i>-mes</i>	ZR	<i>-es</i>	<i>-nimes</i>
	<i>-de/-te</i>	<i>-des/-tes</i>		<i>-te</i>	<i>-n_ite</i>
	<i>-ze/-se</i>	<i>-zes/-ses</i>		<i>-se</i>	<i>-n_ise</i>

4. csoport: A sorrend itt is Cx+Px, de az esetragok itt más formában szerepelnek, mint az abszolút deklinációban. A PxSg1 itt is *-m*. Idetartozik mindkét nyelvből az inessívus-illativus homonim pár, az elativus, valamint a ZR instrumentális. A paradigmák:

Inessivus-illativus

VT	-am	-ad	-az	-am _i	-ad _i	-az _i
ZR	-am	-ad	-as	-an _i m	-an _i d	-an _i s

Elativus

VT	-išt _i m	-išt _i d	-išt _i z	-išt _i m _i	-išt _i d _i	-išt _i z _i
ZR	-š _i m	-š _i d	-š _i s	-š _i n _i m	-š _i n _i d	-š _i n _i s

Instrumentalis

ZR	-nam	-nad	-nas	-nan _i m	-nan _i d	-nan _i s
----	------	------	------	---------------------	---------------------	---------------------

A hagyományos felfogás szerint (l. Rédei, 1988: 385–6) a primér esetragok előbb agglutinálódtak, mint a birtokos személyragok, ez magyarázza a Cx+Px sorrendet. A másodlagos esetragok később keletkeztek, mint a Px-ek, s ezért követik azokat. Ez egyszerű és kézenfekvő magyarázat, mégis több szempont szól ellene. Először is nem magyarázza meg a permi nyelvekben mutatkozó tarkaságot, ami egyébként már az őssperminek is jellemzője volt. A legtöbb rokon nyelvben ugyanis az esetleges eredeti kettősség kiegytlódott és valamelyik megoldás uralkodóvá vált (pl. Cx+Px a finnben, vagy Px+Cx a magyarban) függetlenül attól, hogy a Cx primér vagy másodlagos. A permi nyelvekben a helyzet viszont még bonyolultabbá vált, hiszen mindkét sorrend előfordul mind primér, mind másodlagos Cx-ek esetében: az acc. primér esetrag, mégis megelőzi őt a Px, az egressivus, a transitivus és az elativus, viszont másodlagos esetragok, mégis megelőzik a Px-et. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a votják terminativus egész paradigmájában szabadon váltakozhat a kétféle sorrend, a zürjénben viszont a caritivus, az approximativus és az egressivus paradigmáján belül mutatkozik a kettősség, de a három esetben háromféle módon.

Több tény is amellett szól, hogy az U/FU alapnyelvben a Cx+Px sorrend dominált, de nem volt kizárólagos. Az ingadozást az is elősegíthette, hogy a beszédben viszonylag ritkák lehettek az olyan szóalakok, amelyek mindkét toldalékot tartalmazták, így nem alakult ki szigorú sorrend. Az is elképzelhető, hogy bizonyos esetragokat nem is követhetett Px (Például az accusativust. Az alapnyelvben csak a határozott tárgy volt ragos, s azt a Px is kifejezhette, mint pl. a mai magyarban és a finnben.) A kétféle toldalék ritka együttes használata okozhatta azt (egyéb ismeretlen tényezők mellett), hogy a permi nyelvekben mind a mai napig nem alakult ki domináns sorrend.

A PxSg1 -m-je a 2., 3. és 4. csoportban nem kopott le. Ennek az lehetett az oka, hogy a feltehetőleg viszonylag gyakori iness.-illat.-ban a funkció megakadályozta az -m eltűnését. Itt a tövéghangzó nem vehette volna át funkcióját, mert már korábban átvette a szintén lekopott illativusi *-k szerepét. Az iness.-illat. analógiájára más azonos sorrendű helyjelölő esetekben is megmaradt az -m.

Az accusativusi formák története még tovább kutatásra vár. Vázlatosan az alábbiakban lehet összefoglalni a kutatás jelenlegi állását: A határozatlan tárgy mind az U/FU, mind a PP alapnyelvben ragtalan volt és a mai permi nyelvekben is az. A határozott tárgy *-m ragja, amely a PP-ben redundáns elemként a Px-es tövekhez is járulhatott, az ősspermi korban lekopott, funkcióját a birtokos személyragozásban és a szemé-

lyes névmások ragozásában a tövéghangzó vette át. Az abszolút deklinációban erre nem volt lehetőség, mert a tövéghangzó már foglalt volt. Így ott a PxSg3 vette át a tárgyrag szerepét. Ez annál is inkább természetes volt, mert a birtokos személyragok determináló szerepe már korábban kialakult és a birtokos személyragos alakok önmagukban is betölthették a tárgy szerepét.

Az esetragok közül a VT elativus, illetve a VT-ZR iness.-illat. alakja különbözik még szembetűnően az abszolút ragozásban használt allomorfoktól. A VT elativus *-t-*-je az U/FU ablativusrag folytatója (l. Rédei, 1988:380–2, további irodalommal). Az iness.-illat. pár úgy keletkezett, hogy az illat. átvette az iness. funkcióját (hasonló jelenség játszódtott le a magyar beszélt nyelvben is). Mint már korábban utaltam rá, az illativus eredeti **-k* ragja is lekopott és a tövéghangzó vette át a szerepét. Az őspermiben ez a magánhangzó **e* vagy **a* volt. Kezdetben az új illativusrag allomorfjai szabadon váltakoztak, de az őspermi kor végén Px-ek előtt már csak **a* állhatott. Az abszolút ragozásban fennmaradt kettősség a zürjénben azáltal szűnt meg, hogy az **e* velarizálódott az **a* pedig zártabbá vált. Az eredmény mindkét esetben azonos volt: *e*. A votjákban az **e* nem változott, az **a* viszont *i*-vé zárult, tehát a kettősség megmaradt. Ez pedig funkciómegoszlást eredményezett, amennyiben az *i* rag többes számban használatos (bár kivételként egyes számban is előfordul).

IRODALOM

- Korhonen, Mikko 1981: *Johdatus lapin kielihistoriaan*. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rédei Károly 1988: Geschichte der permischen Sprachen, in Denis Sinor szerk.: *The Uralic Languages*, Leiden – New York – Kobenhavn – Köln, E. J. Brill, 351–94.